

POVIJEST SIRSKJE CRKVE.

Msgr. Dr. Kamilo Dočkal.

(Svršetak.)

Današnje hierarhičko uređenje jakobitske crkve je slijedeće.

Na čelu cijele crkve stoji patrijar. Patrijara biraju biskupi i nadbiskupi sabrani na sinodi u samostanu Deir-Zafaranu. Prije izbora treba da biskupi drže u samostanu mir i svjetovanje kroz 40 dana. Svaki izbornik dužan je da konzultira svoje vjernike, da čuje njihovu želju. Ne može li koji doći na sinodu, ima javiti ime svoga kandidata kao i želju svojih vjernika. Do god. 1924. imao je sinod po patrijarškom zastupniku u Carigradu prezentirati turskoj vladi tri kandidata, koji su dobili najviše glasova. Vlada je imala pravo nakon posebne ankete odabrati prvoga ili i drugog i trećeg, ako joj prvi nije bio po volji. Redovito je bio potvrđen, koji je najviše platio. Laicizacijom turske republike g. 1924. prestao je navedeni postupak. Danas bira sinoda samo jednoga biskupa. To je redovito mafrijan. Ako je izabrani već biskup, nema posebne konsekracije, nego samo intronizacija. Obavlja ju mafrijan, a ako je on sam izabran, onda najstariji od biskupa.

Patrijar nosi naslov: »Patrijar Antiohije, grada Božjega, i cijelog Istoka«. Iza god. 878. mijenja izabrani ime. Iza god. 1293. nose svi jakobitski patrijari ime Ignacija na uspomenu sv. Ignacija, biskupa antiohijskog.¹⁰⁵

Vlast patrijara proteže se na sve Jakobite u Siriji, Mesopotamiji, Kurdistanu, te drugdje (Jerusalem i Aleksandrija). Neku vrhovnu vlast ima i nad Jakobitima u Malabaru. Patrijar ima pravo imenovati mafrijana, metropolite i biskupe, posvećivati ih, premještati i skidati. Jedini on posvećuje »Myron« ili krizmu. Prije nego je počeo vršiti svoju vlast, morao je od turske vlade dobiti »berat«, t. j. ukaz, kojim je bio imenovan

¹⁰⁵ Sr. Raymond Janin: »Les Églises orientales et les Rites orientaux«. Paris 1935. St. 463.

glavom svoje crkve. Čim je dobio berat, priznavala mu je otomanska vlast kao i svim drugim patrijarima u carstvu i civilnu vlast nad svojim vjernicima. God. 1924. prestala je ova procedura. Iza god. 1913. smanjena je vlast patrijara uvođenjem t. zv. narodne skupštine, u kojoj imadu i svjetovnjaci riječ i u crkvenim poslovima.

Kako smo već prije spomenuli, sirski su patrijari mijenjali svoju rezidenciju prema političkim prilikama. Najviše su stolovali u Diarbekiru (Amida), onda u samostanu sv. Barzume kod Melitene. Do god. 1920. stolovali su u samostanu Deir-Zafaranu 4 km daleko od Mardina, a iza god 1920. stoluju u Mossulu.

Jakobitski patrijar mora vazda uza se imati dva biskupa. Da smije poduzeti kakovo putovanje, bilo u Evropu bilo i na Malabar, treba da na to pristanu svi nadbiskupi i narodna skupština, osim u prešnim i izvanrednim slučajevima. Da smije izbivati izvan svoje rezidencije, za to mu treba pristanka od nekoliko narodnih odličnika iz biskupije ili iz župe, gdje se nalazi. Patrijar može da bude svrgnut sa časti iz razloga bilo vjerskih bilo građanskih.¹⁰⁶

Prva čast iza patrijara je *mafrijan*, čast, koju imadu samo sirski Jakobiti. U početku je to bio metropolit, koji je upravljao inozemnim biskupijama u Perziji i Arabiji sa sijenom u Tagritu. Tih je bilo s početka kojih 12, a kasnije i 60. Mafrijan je kao delegat patrijara imao nad ovim inozemnim biskupijama ista prava kao i patrijar u Siriji. On je imao pravo imenovati biskupe, posvećivati ih, premještati i skidati. On je dapače imao pravo i posvećivati »Myron« ili krizmu. Otkako je spao broj biskupija, nema mafrijan više prijašnjih prava i privilegija. Danas je to puki naslov jednog metropolita, i to jerusalemskog.

Naslov *metropolita* (metroporito ili mutran) je danas također samo počastan, pa ne daje nikakove posebne vlasti nad drugim biskupima. Jednaku vlast imadu danas i biskupi i nadbiskupi. Prema kanonima imade svaki biskup biti vrijedan, pobožan, obrazovan, te treba da je neko vrijeme provodio monaški život. Metropolit i biskupe posvećuje patrijar uz asistenciju dvojice ili trojice drugih biskupa. Pošto je kandi-

¹⁰⁶ Sr. R. Janin, op. cit. St. 465.

dat položio ispovijest vjere, stavi mu se knjiga evanđelja na glavu, onda ga oblače u odijelo biskupske časti, a po tom mu patrijar položi ruku na glavu izgovarajući formu konsekracije.¹⁰⁷

Ni biskup ne smije ostaviti svoje biskupije. Biskupi ne smiju pod kaznom izopćenja rediti svoju braću ni ikoga od svojih rođaka, niti smiju rediti u tuđoj biskupiji niti pripadnika tuđe biskupije u svojoj biskupiji. Biskupi se biraju samo između monaha, koji žive u celibatu. Moraju biti cio život apstinenti, jer im nije nikada dopušteno jesti mesa. Nekad su bili biskupi visoko obrazovani. Danas im je naobrazba vrlo manjkava. Jedva poznaju što Sv. Pismo i obavljanje liturgije. Ne propovijedaju gotovo nikada, jer nisu tome ni dorasli. Pastoralnu vizitaciju čine samo, kad obavljaju gdje ređenje ili kad posvećuju crkvu ili kad skupljaju kolekte.¹⁰⁸

U doba svog najvećeg sjaja brojila je jakobitska crkva u Siriji 20 metropolita i 103 biskupije. Koncem 16. stoljeća nije bilo više od 20 biskupija. Danas imadu Jakobiti 11 metropolita i 3 biskupa. Od metropolita 9 ih je rezidencijalnih s jurisdikcijom. Sijela su im ova: Jerusalem (jerusalemski metropolit ima naslov mafrijana, on stanuje stalno kod patrijara kao njegov vikar, dok u Jerusalemu ima zamjenika), Mossul, samostan Šeh-Mati kod Mossula, (taj je zajedno i opat samostana), Mardin, Edessa, Kharput (koji stanuje u Mezrai), Džezireh, Homs i Diarbekir. Dva su metropolita bez dijeceze, pa se zovu tibeloye ili općeniti. Oni borave uz patrijara. Sijela biskupija jesu: Midiat, Deir-el-Eumer i Tur-Abdin, sva tri mjesta su samostani sandžaka Tur-Abdin u Džebel Turu na gornjem Tigrisu, gdje je nekoć bilo 150 jakobitskih sela. Današnji se jakobitski patrijar u Mossulu zove Ignacije Efrem 1.¹⁰⁹

Svećenstvo je oženjeno. Đakon se smije ženiti i poslije ordinacije. Svećenik se iza ređenja ne smije ženiti. Ako to učini, brak je valjan, ali je svećenik degradiran. Jakobiti nemaju nikakova sjemeništa za uzgoj klera, već svećenici dobivaju neku malu naobrazbu u kojem samostanu. Dosta im je, ako znadu čitati liturgiju i ritual. Nikada ne propovijedaju ni

¹⁰⁷ Sr. R. Janin, op. cit. St. 466. — Friedrich Heiler: »Urkirche und Ostkirche«, München 1937. St. 462.

¹⁰⁸ Sr. R. Janin, op. cit. Str. 467—468.

¹⁰⁹ Sr. R. Janin, ibid.

ne katekiziraju. Svećenstvo se uzdržava poljskim radom. Puk nagovara svećenika sa »Abuna« (moj otac) i sa »Sajjidna« (gospodin).

Uza svjetovno svećenstvo imadu Jakobiti i redovnike, ali samo muške. Na čelu pojedinog samostana stoji opat (rabban), koga biraju monasi, a potvrđuje biskup. Redovnici živu strogo: spavaju na zemlji ili prostoj rogožini (samo rabban ima postelju, ali se za spavanje ne smije svući), nikad ne jedu mesa niti piju vina osim kad su bolesni. Za vrijeme strogih 5 postova ne jedu »ova et lacticinia«. Nekada su Jakobiti imali 70 samostana, sve na obroncima Taurusa. Danas ih imaju jedva 10. Najvažniji su samostani: Deir-Zafaran kod Mardina, gdje je bilo sijelo patrijara, mafrijana i više biskupa, onda Mar-Mattai na gori Maklub kod Mossula, Midjad i Bar-Sabrina u sandžaku Tur-Abdin, nadalje Mar-Amar i Esseide u gradu Kasr-Marbaba. Čuven je samostan Mar-Melki (sv. Melecij), kamo nose epileptičare, i Mar-Marcos u Jerusalemu. Redovnici ovog samostana čuvaju malu tamnu jakobitsku kapelicu iza Božjeg groba.

Broj nesjedinjenih Jakobita računa se danas na 120.000.¹¹⁰ Stanuju u Siriji, Mesopotamiji i Kurdistanu. Ti govore arapski, kurdski, armenski i sirski, već prema kraju, u kojem živu. Siromašni su i vrlo zaostali u kulturi, premda imadu nekoliko škola. Vrlo su nabožni, strogo drže post i žele znati istinu, samo kad ih tko poduči. Zato rado konvertiraju. Svjetski rat istjerao je Jakobite iz njihove prave domovine oko Tur-Abdina na gornjem Tigrisu. Istjerani odavde traže si Jakobiti drugu domovinu po Siriji i Palestini i Libanonu, gdje im mandatarne vlasti, Francuza i Engleza, ne čine teškoće. U Iraku ih ima malo.¹¹¹

9. Pokušaji sjedinjenja Jakobita s Rimom.

I grčka i rimska crkva nastojala je diljem stoljeća, da Jakobite pripoji sebi. Grci su to činili navlastito u 10. stoljeću, kad je car Nicefor Fokas god. 969. osvojio Antiohiju od Arapa. Nu uzalud, kako smo to vidjeli u 6. odsjeku ove radnje.

U vrijeme križarskih vojni nastojali su zapadni knezovi predobiti Jakobite za sebe i privući k rimskoj crkvi, zato su

¹¹⁰ Sr. R. Janin, op. cit. St. 469. — Fr. Heiler, op. cit. St. 461.

¹¹¹ Sr. R. Janin, ibid.

latinski knezovi u Antiohiji, Edessi i Jerusalemu vrlo blago postupali s njima. Nu Jakobiti su bili odviše bojažljivo zabrinuti za svoje nauke i tradicije, pa su bili nepristupačni. Jakobitski mafrijan iz Mar Matteja, Bar Saliba, smatrao je potrebnim, da Ignaciju, jakobitskom biskupu u Jerusalemu, god. 1169. posebnim spisom protumači jakobitsku nauku i obred mise, da ga tako očuva od upliva Franaka, koji su zaposjeli sveta mjesta u Jerusalemu.¹¹²

U 13. stoljeću započeli su rad unije s Jakobitima Franjevci i Dominikanci. Rad nije ostao bez uspjeha, makar i časovitih. O. Filip, dominikanski prior u Palestini, izvijestio je god. 1237. papu Grgura IX., da je jakobitski patrijar sa mnogo biskupa i monaha došao u Jerusalem i tu da se odrekao svih bludnjih i obećao poslušnost rimskoj crkvi. Međutim to je bilo samo od straha pred Tatarima. Čim je pogibao minula, patrijar je otpao.

Deset godina poslije pošalje papa Inocencije IV. (1243—1254) Dominikanca Andriju Logiumella Jakobitima s pozivom na sjedinjenje. Patrijar Ignacije II. prizna primat rimske crkve, a mafrijan Ivan Bar Muadan odgovori papi posebnim pismom, u kojemu prizna, da je Rim majka i glava svih crkvi. Ni ta unija nije provedena u život. Ostala je tek na papiru.¹¹³

Kad je papa Eugen IV. (1431—1447) sazvaio sabor u Ferraru i u Firencu, da radi na ogromnom djelu unije cijeloga Istoka i Zapadom, nije zaboravio ni na Jakobite. On pošalje Franjevca o. Alberta k Monofizitima u Egiptu i Abesiniji, da ih pozove na uniju sa zapadnom crkvom. Tom zgodom bude pozvan i glava Jakobita u Jerusalemu, opat Nikodem. Monofiziti poslaše svoje poslanike u Firencu (1441) i ne bez uspjeha. Unija s Jakobitima bude potpisana dne 4. februara 1442. Ta je unija bila tek djelomična, jer je obuhvatala samo Monofizite u Egiptu, Abesiniji i Palestini. Jakobiti u Siriji i Mesopotamiji ostadoše izvan nje. Međutim i ta unija osta tek na papiru.¹¹⁴

Nekih 100 godina kasnije pošalje jakobitski patrijar Ignacije Jakob IV. svog poslanika svećenika Mozesa u Rim k papi

¹¹² Sr. J. S. Assemani: »Bibliotheca orientalis«. Roma 1719—1728. Tom II. str. 156.

¹¹³ Sr. »Statistica con cenni storici . . .« Roma 1932, str. 65.

¹¹⁴ Sr. Hefele-Köpfler: »Konciliengeschichte«. Freiburg, 1873 ss. VII, str. 794 ss. — P. S. Salaville A. A.: »Armeni, Siri, Copti ed Etiopi nella luce del Concilio Fiorentino« u »L'Oriente Cristiano e L'Unita della Chiesa« Roma 1938. St. 144. s.

Juliju III. Nije se radilo o uniji, nego o drugim poslovima. Ipak je tom zgodom patrijarški poslanik boraveći u Rimu i raspravljajući i o uniji položio u svoje ime i u ime svoga patrijara katoličku vjeroispovijest. Bilo je to god. 1552. Patrijar Ignacij Jakob IV. ne htjede da odobri čina svog poslanika, nu ipak kasnije na poticaj pape Pija IV. god. 1565. dođe u Rim i pristupi pokajnički katoličkoj crkvi. Njegov je pristup osebujan. On je naime u nevolji pred Turcima prešao na islam. radi čega je izgubio patrijašku stolicu, kasnije se u Rimu za otpad pokajao, i vratio se mjesto k svojoj crkvi k rimskoj crkvi. I njegov nasljednik, patrijar Ignacije David V. približi se Rimu. Što više, dobi od pape Grgura XIII. pallium, pošto je prisegao vjernost rimskoj crkvi. Nu ni to nije bilo iskreno. Papa Gregorije posla god. 1583. u Siriju svog poslanika Maltežana Leonarda Abela, naslovnog biskupa sidonskog. On dođe u Aleppo, gdje stupi u pregovore s prvacima Jakobita i pripravi put trajnoj uniji.¹¹⁵

Prava unija uhvati temelj kod Jakobita tek u 17. stoljeću. Zaslugu za tu uniju imadu o o. K a p u c i n i. Njihovom ličnom misionom radu pođe za rukom predobiti jakobitskog patrijara Simeona i mnogo Jakobita za katoličku crkvu. Patrijar Simeon morade bježati iz svog sjedišta i potraži zaklon u Aleppu. Tako posta Aleppo središte sjedinjenih Jakobita. Patrijara Simeona naslijedi biskup Andrija Akhidžan. Njemu potvrdi Rim naslov »patrijara od Aleppa«. Tako posta Andrija Akhidžan glava sjedinjenih Jakobita, koji se prozvaše »Sirski katolici« ili naprosto »Sirci«. Tako je god. 1662. počela organizacija sirske katoličke crkve.¹¹⁶

10. Sirski katolici.

Poslije smrti Andrije Akhidžana posta patrijarom sirsko-katoličke crkve u Aleppu jerusalemski nadbiskup Gregorije, koji uze ime Ignacije XVIII. Njega su naslijedili Ignacije Andrija XIX. (1662—1672), Ignacije Petar XX. (1672—1701) i Ignacije Stjepan (1701—1706). Poslije smrti Ignacija Stjepana digoše disidenti na sirske katolike strašne progone. Biskupi i svećenici biše pobacani u zatvor, a neki od njih biše i zlostavljeni. Stolica patrijara ostala je pra-

¹¹⁵ Sr. »Statistica con cenni storici . . .«, str. 66.

¹¹⁶ Sr. Neher: »Syren, syrische Christen« u J. Hergenröther — Fr. Kaulen: »Kirchenlex«. 1899, Freiburg, XI. str. 1128—1130.

zna sve do god. 1783., kad je sirsko-katolički patrijarat bio opet uspostavljen, nu ne kao patrijarat u Aleppu, nego kao patrijarat antiohijski.

U drugoj polovici 18. stoljeća radili su među Jakobitima oo. *I s u s o v c i*. Oni su imali velikih uspjeha, osobito u Aleppu, gdje je već iza god. 1546. uvijek bilo sjedinjenih Jakobita. Isusovcima pođe za rukom obratiti jakobitskog biskupa u Aleppu *M i h a e l a D ž a r v e h a*. I taj je postao apostol unije kod svojih drugova.

Kad je u ono doba jakobitski patrijar Gregorije III., inače žestoki protivnik i progonitelj katolika, sazvao sinodu svojih biskupa, dođe onamo i Mihael Džarveh, biskup iz Aleppa. On upotrijebi priliku sinode, da svoja katolička načela saopći svojim drugovima. I ne bez uspjeha. Predobije za sebe biskupa iz Mossula. Vrativši se u svoje dijeceze, uznastojahu obojica, da za svoje ideje predobiju najprije svećenike svoje dijeceze, a onda odličnike i puk. Biskup Džarveh predobije doskora svu svoju dijecezu. Onaj u Mossulu predobije dva svećenika i nešto svjetovnjaka. U to se zgodi, da teško oboli patrijar Gregorije III. Pred smrt sazove k sebi biskupe i na sveopće zaprepašćenje preporučí kao svog nasljednika biskupa Džarveha iz Aleppa. Kad su mu rekli, da je on katolik, odgovori umirući patrijar: »Vjerujte mojim riječima: razlika između katolika i nas nije tolika, da bi nam mogla škoditi«. Džarveh upita Propagandu u Rimu, što bi učinio. Dobivši dozvolu pođe u Mardin, sjelo jakobitskog patrijarata. Tu bude iza smrti patrijara Gregorija III. god. 1783. jednoglasno izabran za patrijara.

Mihaelu Džarvehu brzo uspije predobiti za uniju mjesni jakobitski kler, mnogo svjetovnjaka, 4 biskupa i nadbiskupa jerusalemskog. Tako je sada sirsko-katolički patrijar rezidirao u starom sjedištu jakobitskih patrijara, u Mardinu. On primi ime *I g n a c i j a* IV. Svoj izbor i svoju intronizaciju javi Sv. Stolici, te zamoli od nje potvrdu izbora i pallium. Dok su poslanici novoga patrijara boravili u Rimu, nastadoše spletke. Turska vlada uskrati Ignaciju IV. »berat« investiture. Protivnici unije upotrijebiše ovu zgodu, te izabraše za jakobitskog patrijara mossulskog biskupa Mateja. Ovaj pođe namah u Carigrad, gdje ga porta prizna i potvrdi kao jakobitskog patrijara. Ignacije IV., koji dobi potvrdu u Rimu, bude iz Mardina prognan u Bagdad i osuđen na smrt. Pomoću jednog Armenca izbavljen od smrti, pobjegne Džarveh na Libanon, i tu osnova u Kesruanu za sjedište sirsko-katoličkog patrijarata samostan *Sajjide El-Šarfeh* ili *Šarfa* (Sv. Marija Izbaviteljica) po

uzoru armenskog samostana Bzommar na Libanonu. Pijo VI. uze god. 1787. taj samostan pod svoju zaštitu.¹¹⁷

Poslije smrti patrijara Mihaela Džarveha postade patrijarom sirske katolike Ignacij Mihael Daher, onda Ignacij Simeon Huidi. Iza rezignacije ovih posta nakon odulje sedisvakancije sirske patrijarom Petar Džarveh (1820.—1853.), nadbiskup jerusalemki. Njega potvrdi papa Leon XII. On prvi isposluje god. 1830. ferman sultana, kojim mu se priznaje neovisnost od jakobitskog patrijarata, a g. 1843. isposluje si i civilna patrijarška prava. Odsada je imao sirske-katolički patrijar na carigradskom dvoru svog delegata, vekila, kao i drugi istočni patrijari God. 1831. prenese on sjedište iz El-Šarfeha u Aleppo. Petar Džarveh predbije za uniju 5 jakobitskih biskupa. To su: Anton Samhiri bez dijeceze, koji posta kasnije katoličkim biskupom u Mossulu i Babilonu; Matej Mazzuli, biskup iz Nabka; Gregorije Jakob Haljani, nadbiskup iz Damaska i Maltas, biskup iz Nabka. Taj posljednji posta god. 1837. sirske-katoličkim nadbiskupom u Damasku, te je vrlo mnogo učinio za uniju u samom gradu Damasku kao i u okolici. Ovi ma se kasnije pridružio i biskup Atanazije Abdelmessi, koji je od jakobitskog patrijara Maksima Mazluma bio poslan u Nabk na mjesto sjedinjenog biskupa Mateja Mazzuli-a. Sjedinjenjem tolikih jakobitskih biskupa vrlo ojača sirske-katolička crkva, ali nastadoše i progoni sa strane Jakobita, kojima pomogoše Turci. Pred smrt patrijara Petra Džarveha sjedini se s rimskom crkvom još i biskup Madiata u Mesopotamiji.

Poslije smrti Petra Džarveha izabran bi za sirske-katoličkog patrijara Antun Samhiri, nadbiskup u Mardinu. On prenese svoju patrijaršku stolicu prema želji Sv. Stolice iz Aleppa u Mardin, sijelo jakobitskog patrijara. Da može u Mardinu sagraditi novu sirske-katoličku crkvu, patrijaršku palaču i sjemenište, pođe patrijar Samhiri osobno u Evropu, navlastito u Rim i u Francusku, gdje skupi potrebni novac za spomenute gradnje. Posao mu sretno uspije. Svojim revnim propovijedima predbije novi patrijar u Mardinu mnoge Jakobite za sjedinjenje. Iza smrti Antuna Samhiri-a posta patrijarom

¹¹⁷ Sr. Janin: op. cit. str. 470 ss. i Neher, op. cit. str. 1140 ss.

Dionizije Georgije Šelhot, koji je pribivao na Vatikanskom saboru. U njegovo vrijeme vrlo ojača pokret za sjedinjenje među Jakobitima, navlastito nastojanjem Kapucina o. Nikole Castellsa, koji predobije jakobitskog nadbiskupa Timoteja, biskupa Timoteja Ibrahima iz Edesse i biskupa Stjepana iz Mardina te 8.000 svjetovnjaka. Da se za povećani broj vjernika dobije potrebnih svećenika, osnuje patrijar Šelhot red sv. Efrema, kojemu sagradi veliki samostan.¹¹⁸

Poslije smrti patrijara Dionizija Georgija Šelhota god. 1892. posta »patriarcha Antiochenus Syrorum« mossulski biskup Ćiril Behnam Benni, koji je vladao do god. 1897. Njega naslijedi Efraim II. Rahmani. Time smo se primaknuli najnovijem vremenu sirske katoličke crkve.

Efraim II. Rahmani (1898—1929) spada među najslavnije patrijare sirske katoličke crkve.¹¹⁹ Kao učenjak svjetskog glasa uznastojao, da izобрази što bolji kler svojemu stadu. Tamo iza god. 1780. postojao je za uzgoj katoličkog sirskeg klera samostan i sjemenište u El-Šarfehu na Libanonu, što ga je osnovao patrijar Mihael Džarveh.

Da poveća broj svećeničkih kandidata, dobro odgojenih i pripremljenih za svećenički stalež, zamoli patrijar Efrema II. Rahmani, da se u Jerusalemu osnuje malo katoličko sirske sjemenište pod vodstvom o. Benediktinaca, koji bi došli u Palestinu. Leon XIII. udovolji molbi i povjeri ovo djelo monte-cassinskim Benediktincima prvotne opservancije, i to francuskoj provinciji (La Pierre-qui-Vire). Sjemenište ovo imalo se urediti prema pravilima grčko-melkitskog sjemeništa kod sv. Ane u Jerusalemu.

God. 1901. dođe u Jerusalem novi prior francuskih Benediktinaca Dom Garriador, pa na kupljenom zemljištu u arapskom selu Siloe južno od Maslinske gore stane graditi benediktinski samostan i sirske sjemenište s crkvom sv. Efrema. Gradnju je vodio od 1901. do 1919. Dom Garriador, francuski benediktinac »baskijskom ustrajnošću«, a kad je imenovan generalom Subjačke Benediktinske kongregacije, njegov posao nastavi učeni Don Chibas-Lassalle. Za njega je dograđen samostan, a i sjemenište s vlastitom crkvom, koja je bila građena za sirske obred. Samo sjemenište započelo je djelovati već od god. 1901., dakako

¹¹⁸ Sr. Neher, op. cit. str. 1131—134. — C. de Clerq: »Les Eglises d'Orient«, Paris, 1935, str. 103—105.

¹¹⁹ Ignacije Efrema II. Rahmani napisao je ova djela: »Studia syriaca seu collectio documentorum hactenus ineditorum ex codicibus syriacis primo publicatis, latine vertit, notisque illustrat«. Šarfeh in monte Libanorum, 1904 ss. Zatim: »Les liturgies Orientales et Occidentales étudiées séparément et comparées entre elles«. Beyruth. Imprimerie Patriarcale Syrienne, 1929.

najprije u provizornoj zgradi s manjim brojem, a iza 1925. u pravoj zgradi s većim brojem pitomaca. Po volji patrijara Efrema II. Rahmania, ostadoše pitomci sirskeg sjemeništa i dalje kod Benediktinaca slušajući filozofiju i teologiju. Tako je stvarno postojalo u Jerusalemu nesamo malo sirske sjemeništa nego i veliko od 1925. do 1930. godine. Koncem te godine preuzeše oo. Benediktinci vodstvo velikog sjemeništa u Šarfehu na Libanonu, a u Jerusalemu osta samo malo sjemenište. U oba sjemeništa uče se nauke propisane od Sv. Stolice za evropska učilišta, profesori su Benediktinci, jedino u sirskeg i arapskeg jeziku, te sirskeg liturgiji obučavaju vrsni i pobožni svećenici sirske.¹²⁰

Nakon smrti patrijara Efrema II. Rahmania bude u plenarnoj skupštini sirskeg katoličkeg biskupa u manastiru Sv. Bogorodice Izbaviteljice u Šarfehu na Libanonu izabran za patrijara sirske-katoličke crkve **Gabrijel Tappouni**, prije sirskeg katoličkeg patrijarškeg vikara u Mardinu, a onda metropolit u Aleppu. S njime započinje slavno doba sirske katoličke crkve, jer je prvi od svoje crkve imenovan kardinalom rimske crkve. Zato ćemo njemu posvetiti nešto veći izvještaj.

Gabrijel Tappouni (1829. do danas), koji si je kao sirskeg katoličkeg patrijar uzео ime **Efrem Gabrijel I.**, rodio se 1879. u Mossulu. Nauke je svršio u dominikanskom sjemeništu sv. Ivana u Mossulu, gdje je bio zaređen god. 1902. Nakon 10 godina bude imenovan naslovnim biskupom od Danabe i patrijarškim vikarom u Mardinu. God 1912. bude imenovan naslovnim metropolitom od Saruga.

U vrijeme svjetskeg rata mnogo je pretrpio od turskeg vlasti, koje ga navodno poradi konspiracije s neprijateljima države uapsiše, baciše u tamnicu, zlostaviše i osudiše na smrt. On bi bez sumnje bio ubijen kao i mnogi drugi katoličkeg svećenici Sirije i Libanona, da se za nj nije zauzela Sveta Stolica i bivša austro-ugarska vlada. Pušten na slobodu vrati se na svoje mjesto u Mardin, gdje je i dalje apostolski i neustrajivo djelovao.

Iza rata god. 1919. bude premješten iz Mardina u Aleppo, gdje je 1923. imenovan nadbiskupom. Aleppo je vrlo izloženo mjesto. Tu je prije bio centar deportiranih i osuđenih na smrt; a sada iza sklopljenog mira potražiše ovdje utočište mnogi kršćani iz Mardina, Orfe (Edesse) i drugih krajeva. **Gabrijel Tappouni** brine se za svoje ovce, gradi im crkve i kapele, škole i župne dvorove. Zauzima se kod mandatarne francuske vlade

¹²⁰ Sr. Dom Bertuin Defrenne O. S. B.: »Le Seminaire syrien catholique de Jerusalem-Charfè« u L'Unité de l'Eglise«. Paris 1936, str. 747—750.

za političke osuđeničke drugih konfesija. Uvodi neku novost: svaki tjedan okuplja crkvene katoličke poglavice raznih obreda sirske, kaldejske, armenske, maronitske i melkitske na skupnu konferenciju u svrhu, da usklade svoj rad. Toga u povijesti još nije bilo. Njegov ugled raste tako, da je sav kler iza smrti patrijara Ignacija Efrema II. Rahmania izabrao njega za sirske patrijara.

Budući da je Mardin ostao pod vlašću Turaka, isprosi novi patrijar, da se patrijarška stolica sirske-katoličke crkve prenese iz Mardina u Beyruth. Tu bude on i ustoličen. U Beyruthu sagradi Tappouni doskora i novu rezidenciju. Prva njegova briga kao patrijara bila je, da reorganizira svoju crkvu, kojoj je rat nanosao mnogo štete i u svećenstvu i u puku. U Turskoj ih nije mnogo ostalo. Koji su preživjeli rat, stanuju poglavito u Siriji, koja stoji pod francuskom mandatarnom vlašću, u samostalnoj republici Libanonu, te u kraljevini Iraku.

God. 1935. zapadne sirske katoličku crkvu izvanredna sreća, jer je Sveta Stolica njezina predstavnika patrijara Gabrijele Tappouni-a imenovala kardinalom rimske crkve.

Rijetko se u povijesti događa, da koji istočni biskup uđe u kardinalski zbor. Tu sreću su imala tek 2 prelata u 15. stoljeću i 2 u 19. stoljeću. U tom broju je na prvom mjestu glasoviti metropolit nicejski Bessarion, koji ima najviše zasluga za uniju, sklopljenu na fiorentinskom saboru god. 1439. Drugi je isto tako slavni metropolit kijeovski Izidor, koji je je radio za sveto sjedinjenje na fiorentinskom saboru, pa je imenovan kardinalom u isto doba, kad i Bessarion. U 19. stoljeću postao je kardinalom armenski patrijar Antun Hassun, koga je Leon XIII. god. 1880. nagradio purpuru radi velikih progona, što ih je radi sv. sjedinjenja morao pretrpjeti. Četvrti orientalni kardinal je rušenski metropolit lavovski Silvestar Sembratović, koga je također imenovao kardinalom papa Leon XIII.

I tako je Ignacij Efrema I. Tappouni peti orientalni kardinal u crkvenoj povijesti. Tomu se imenovanju veselio vaskolik istok nesamo katolički nego i inovjerski. Kako je Tappouni rodnom iz Iraka, čestitao mu je na imenovanju sam kralj Iraka Ghazi I. On se je posebnim pismom zahvalio Sv. Stolici na ime kardinala Luigi Sincera, što je ovim imenovanjem odlikovala cio istok a napose Irak. Čestitao je i Habib Paša As-Sad, predsjednik republike Libanonske. Čestitao je i Muhamed beg Al Abed iz Damaska sa svojim ministrom predsjednikom Šekom Tagedinom. U ime francuske vlade čestitao je Tappouniu Lebrun, predsjednik francuske republike kao i visoki komesar mandatarske vlade u Siriji grof De Martel. Libanska i sirska vlada poslala je Tappouni-u svoja odlikovanja. Jedini disakord u tom slavlju istoka čini nesjedinjena jakobitska crkva sirska, kojoj je kao patrijar na čelu Barsum

Efrem, nekada saučenik Tappounijev u dominikanskom sjemeništu u Mossulu, koji je kasnije otpao u skizmu. Kad se novi kardinal vraćao iz Rima, bio je u Beyruthu svečan doček, kakova se rijetko vidi. Katolici 6 orientalnih obreda učiniše što najviše mogoše u sjaju i radosti. Učestvovali su i muslimani i Židovi, kao veliki kadija, veliki rabin, veliki šaik druški i jafaritski, pače i disidenti iz Beyrutha i od drugud zastupnici sirske, libanske i iračke vlade: te do 80.000 ljudi iz svih krajeva. Skupljenom mnoštvu, kakova Beyruth još nije vidio, upravio je novi kardinal riječi zahvalnice te im je isporučio riječi sv. Oca: »Dođite, mi grlimo u vama cio Istok, dragi Istok, i sve, koji u njemu prebivaju«. Mase klicale su Sv. Ocu bez kraja. Valja napomenuti, da je dočeku pribivao i pravoslavni melkiški metropolit sa svojim vijećem i školama. Došao je i pravoslavni metropolit iz Saide (Sidona) te nesjedinjeno svećenstvo armensko gregorijansko. Uopće cijeli Istok smatrao se ovim imenovanjem počašćen.

Čini se, da će katoličko slavlje u Beyruthu imati lijepih plodova za budućnost. I disidenti mogu sada vidjeti, da je Sv. Otac Papa doista otac cijelog kršćanstva, da su svi narodi njegova djeca i da nema nigdje drugdje sigurnosti osim u ovčarnici, kojoj je na čelu rimski Prvo-prijestolik.¹²¹

11. Organizacija sirske katoličke crkve.

Na čelu »sirske crkve«, pod kojom se vazda razumijeva sjedinjena jakobitska crkva, stoji sirska patrijar. koji je stolovao najprije u Aleppu, onda u Mardinu, El Šarfehu, opet u Mardinu, a koji sada stoluje u Beyruthu. Prema zaključku sabora u El Šarfehu god. 1888. patrijara biraju sirska biskupija na sinodi pod predsjedanjem jednog metropolita. Izabrani biva odmah introniziran, a slijedeće nedjelje posvećen. Kod intronizacije polaže svečanu ispovijest vjere, koju je papa Urban VIII. propisao svim istočnim patrijarima i biskupima. Izborni se spisi šalju u Rim, odakle izabrani dobiva pallium, kojime se odobrava i priznaje patrijarška čast.

Sirska patrijar nosi naslov kao i jakobitski, naime »Patrijar Antiohije, grada Božjega, i cijeloga Istoka«. Njegova se vlast proteže na sve sirske katolike u nekadanjem carstvu turskom i u Egiptu. Samo on ima vlast posvećivati rizmu (Myron) za cijelu svoju crkvu. Sirski je patrijar podložan Istočnoj kongregaciji u Rimu, s kojom opći preko apostolskog delegata Sirije.¹²² Sirski patrijar ima u Rimu prokuratora, koji stanuje kod crkve, koja se nekoć zvala Sancta

¹²¹ Sr. è. Em. cardinal Gabriel Tappouni, u »L'Unité de l'Eglise«. Paris 1936, str. 605 i 641 ss.

¹²² Sr. R. Janin: op. cit. str. 473 ss.

Maria in campo Martis, a koja je god. 1920. predana sirskomu obredu te danas nosi ime sv. Efrema.

God. 1914. brojila je sirska katolička crkva 10 biskupija. Od toga je bilo 6 metropolija: Mossul, Bagdad, Damask, Aleppo, Emeza (Homs), Džezireh, te 4 biskupije: Beyruth, i Tripolis, Amida (Diarbekir), Edessa (Urfa) i Nabik (Nabk, sjeverno od Damaska). Osim toga su bila 4 patrijarška vikarijata: Viranşehir, Severeke, Adana i Aleksandrija u Egiptu.

Svjetski je rat (1914—1918) u velike izmijenio sirsku crkvenu organizaciju. Danas postoje 2 metropolije: Damask i Emeza, 3 nadbiskupije: Aleppo, Bagdad i Mossul, te 2 biskupije, kojima upravlja sam patrijar: Beyruth i Mardin. Osim toga postoje 2 patrijarška vikarijata: Aleksandrija i Jerusalem.¹²³

N a d b i s k u p e i b i s k u p e bira kler s pukom odnosne dijeceze. Patrijar imenuje samo rezidencijalne biskupe, koji nemaju biskupije. Sirci poznaju čast korepiskopa. Tu čast podjeljuje biskup, da nagradi apostolski rad pojedinih svećenika. Oni imaju pravo na ljubičastu boju na teritoriju biskupije. Smiju nositi križ i prsten.

Kler sirske crkve je brojna i dobro obrazovan, jer za nj postoje uzorna sjemeništa u Jerusalemu, u El Šarfehu na Libanonu, koja drže Benediktinci, nadalje sjemenište u Mossulu, gdje uče Dominikanci, te sjemenište u Beyruthu, gdje su Isusovci.¹²⁴ Iza sinode u El Šarfehu god. 1888. svi sirske svećenici drže celibat i mole časoslov. Materijalno ne stoje sirske svećenici najbolje, osobito oni po selima. Isto tako manjkaju im sredstva za apostolski rad među Jakobitima. Nu prilike se u tom pogledu poboljšavaju.

Katolički se Sirci služe istom »s i r s k o m l i t u r g i j o m«. kao i Jakobiti, pa na isti način pjevaju sada poslanicu i evanđelje u arapskom jeziku.¹²⁵

¹²³ Sr. R. Janin, ibidem.

¹²⁴ Sr. R. Janin: »Les Seminaires des Églises orientales unies« u »L'Unité de l'Église«, Paris 1935, str. 490 i 493.

¹²⁵ Pošto Sirci nisu došli pod bizantinizaciju kao njihovi susjedi Melkiti, zadržale stare liturگیčke tradicije antiohijske. Jedino što se kod njih zapaža neki upliv latinskog obreda. Sirska misa, zvana sv. Jakoba, iznenađuje svojom jednostavnošću, tek što su diptisi iza konsekracije dugi. Tihi dijelovi mise čitaju se u sirske jeziku, dok se lekcije i glasne molitve vrše u arapskom jeziku, nu u liturگیčkim knjigama su i arapski dijelovi pisani sirske pismenima. Sirske melodije, o kojima smo već govorili kod nesjedinjenih Siraca, vrlo su stare, potiču iz 7 i 8. stoljeća. Sr. C. de Clercq: »Les Églises unies d'Orient«. Paris 1936, str. 107 s. — S. Salaville: »Liturgies orientales«. Paris 1932.

Uz svjetovni kler imadu katolički Sirci i redovnike. Imadu jedan svoj vlastiti red, i to misionare sv. Efrema. Taj je red osnovao patrijar Mihael Džerveh u manastiru sv. Marije Izvaviteljice u El Šarfehu na gori Libanonu. Prva je zadaća redu bila ujediniti svećenike, koji su se bavili odgojem svećeničkog podmlatka. Redovnici su polagali tri obična zavjeta. Patrijar Gregorije Džarveh promijenio je god. 1841. pravila redu tako, da su se članovi reda vezali samo na celibat i poslušnost poglavaru crkve. God. 1882. prenesla je Družba svoje sjedište iz El Šarfeha u Mardin, da radi na povratku tamošnjih jakobitskih sela. U blizini Mossula imali su redovnici sv. Efrema samostan Mar Benham sa 22 člana. U vrijeme rata oteli su Turci samostan, a redovnike su prognali. Šestorica, koji su ostali u životu, vrše pastoralnu službu među pukom kao župnici.

Sirska crkva nema ni jednog svog ženskog reda. Za odgoj ženske mladeži služe im interritualne Dominikanke Trećetke u Mossulu. Patrijar Rahmani osnovao je doduše u Beyruthu ženski ogranak reda sv. Efrema, s obvezom kora, nu ova ustanova propadne za vrijeme svjetskog rata.¹²⁶

Sirski su katolici dobri. Točno vrše svoje vjerske dužnosti. Imadu dosta škola i odgojnih zavoda. Vjerski život cvate, osobito uslijed raznih novih katoličkih pobožnosti, koje oni vrlo rado primaju. Katolički Sirci vole sv. kronicu, karmelski škapular, treći red sv. Franje i sv. Dominika, križni put, novene.

Svih Siraca katolika imade danas nešto preko 68.500. Sirski katolici stanuju poglavito u Siriji, Mesopotamiji, Kurdistanu i Egiptu. Govore sirski, arapski, kurdski i armenski. Njihov broj sve više raste. Oko 14.000 ih imade izvan Sirije, Palestine i Egipta.

Prema službenoj statistici iz god. 1932. pružaju sirski katoli ovu sliku.¹²⁷

Na čelu cijeloj crkvi je Ignacije Gabrijel Tappouni, patrijar od god. 1929. sa sjelom u Beyruthu. Uz njega su dva patrijarška vikara: Atanazije Ignacije Nuri, naslovni metropolit hierapolski i patrijarški vikar za teritorij pod francuskim mandatom u

¹²⁶ Sr. R. Janin: »Les Instituts religieux des Orientaux Catholiques« u L'Unité de l'Église«, Paris 1935, str. 528.

¹²⁷ Sr. »Statistica con cenni storici della gerarchia e dei di rito orientale«. Roma. 1932.

Siriji sa sjelom u Beyruthu, te Klement Mihael Bacchache, naslovni metropolit od Kalcide, patrijarški vikar za Egipat sa sjelom u Kairu.

U Iraku su 3 biskupije: Bagdad, Džezireh i Mossul.

U Bagdadu je nadbiskupom Atanazije Behnam Kalian, koji imade pod sobom 3.414 vjernika sa 11 svećenika i 4 župe. — Džezireh je u svjetskom ratu razoren, pa ondje nema biskupa, nego se biskupija novim naseljenicima tek stvara — U Mossulu stoluje nadbiskup Ćiril Georgije Dallal. On ima pod sobom 11.480 vjernika sa 9 župa i 33 svećenika.

U Siriji, koja je pod francuskim mandatom, jesu 4 biskupije: Aleppo, Beyruth, Damask i Emeza.

Biskupijom aleppskom upravlja sam patrijar kardinal Tappouni. Biskupija broji 8.980 vjernika sa 6 župa i 4 kapelanije, te 18 svećenika. — Biskupijom Beyruth upravlja također sam patrijar Tappouni. Biskupija broji 5.784 vjernika sa 7 župa, 32 svećenika i 9 redovnika. — U Damasku stoluje metropolit Gregorije Petar Habba. Njegova biskupija broji 2.900 vjernika sa 5 župa i 15 svećenika. — U Emezi je metropolit Teofil Josip Rabbani. Njegova biskupija broji 3.450 vjernika sa 12 župa, 7 kapela, 17 svećenika.

Na području stare Turske ostala je sjedinjena biskupija Mardin i Amida (Diarbekir). Njom upravlja patrijarški vikar Ignacije Nuri. Biskupija broji 8.600 vjernika sa 6 župa i 9 kapela, sa 14 svećenika u Turskoj i 6 u Siriji.

Patrijarški vikarijat u Egiptu, kome je na čelu Klement Mihael Bacchache sa rezidencijom u Kairu, broji 4.800 vjernika sa 2 crkve i 3 župe te 6 svećenika.

Patrijarški vikarijat u Palestini sa sjelom u Jerusalemu broji 550 vjernika sa 2 župe, 3 svećenika i 2 redovnika.

Službena statistika istočne kongregacije računa 68.553 sirske katolika sa 147 svećenika. Osim toga statistika izbraja u Sjevernoj Americi 7.712 sirske katolika, u Južnoj Americi 4.264, u Australiji 1.619, u Francuskoj 424, u Grčkoj 104, u Italiji 78. Ukupno ih ima izvan Sirije, Palestine i Egipta 14.097.¹²⁸

Strašni pokolji u vrijeme svjetskog rata kao i poslije znatno umanjuje broj katoličkih Siraca. Nu taj se broj redovito naknađuje obilnom konverzijom Jakobita.

BIBLIOGRAFIJA ZA SIRSKU CRKVVU.

J. S. Assemani: »De Syris monophysitis dissertatio«. Roma 1730. — J. S. Assemani: »Bibliotheca orientalis«. Roma 1719—1728. — Rub.

¹²⁸ Sličnu statistiku s nekim malo povećanim brojkama navodi g. 1935. C. de Clerq, profesor orientálnih znanosti u Parizu, u svom djelu: »Les Églises unies d'Orient«. Paris 1935, str. 105—107.

Duval: »La littérature syriaque«, Paris 1907. — J. Lebon: »Le monophysisme Sévérien«, Louvain 1909. — A. Baumstrak: »Festbrevier und Kirchenjahr der syrischen Jakobiten«, Paderborn 1910. — K. Lübeck: »Die christlichen Kirchen des Orientes«, Kempten u. München, Koesel, 1911. — A. Baumstark: »Geschichte der syrischen Literatur«, Bonn, 1922. — O. Bardenhever: »Geschichte der altkirchlichen Literatur«, II. Ed. Freiburg i. B., 1924. — C. de Clerq: »Les Églises unies d'Orient«, Paris, 1935. — R. Janin: »Les Églises orientales et les Rites orientaux«. III. Ed. Paris, 1935. — R. Janin: »Les Seminaires des Églises orientales unies« u »L'Unité de L'Église«, Paris, 1935. St. 448—498. — R. Janin: »Les Instituts religieux des Orientaux Catholiques« u »L'Unité de l'Église«. Paris, 1935. St. 517—531. — M. Jugie: »Theologia dogmatica christianorum orientalium ab ecclesia catholica dissidentium«. Tom. V., Paris, 1935. St. 349—787. — Dr. A. Rucker: »Die syrischen Kirchen« u »Der christliche Orient«, München, 1936. — C. Lagier: »L'Orient Chretien des apotres jusqu'a Photius«, Paris, 1936. — R. P. Dumont: »Églises orientales unies et dissidentes«. Tableau. Lille, 1936. — Fr. Heiler: »Urkirche und Ostkirche«, München, 1937. —